

Om Ejendomsretten til Sorter og Stammer.

Af Forsøgsleder *Henrik Bøgh*,
Pajbjergfonden, Børkop.

Danmarks Høstudbytte har været under meget stærk Stigning i det sidste halve Aarhundrede. Mange Faktorer har været medvirkende, uden at det dog er muligt at udrede den Betydning, hver enkelt af disse har haft; Fremstillingen af ny og bedre Sorter og Stammer af de forskellige Kulturplanter er en af disse Faktorer, uden hvilken de mange andre Kulturforanstaltninger havde været afskaaret fra at opnaa fuld Virkning. Ogsaa i Fremtiden vil der være Grund til at tillægge Planteforædlingsarbejdet stor Betydning. Det bliver imidlertid vanskeligere og vanskeligere at opnaa Fremskridt, og der stilles stadig større Krav til Forædlerens økonomiske Indsats. Skal Planteforædlingen fortsat være i Stand til at opfylde de Krav, der maa stilles, vil det være nødvendigt, at der skabes et virkelig økonomisk Grundlag for denne. I Lande, hvor Forædlingsarbejdet drives som privat Virksomhed, maa Vejen være den, at der gives Forædleren Mulighed for at faa Indsatsen betalt, d. v. s., han skal have Adgang til at faa et rimeligt økonomisk Udbytte ved Salg af sine Sorter og Stammer.

Grundlaget herfor maa være en *almindelig Anerkendelse af Forædlerens fulde Ejendomsret til Resultaterne af sit Arbejde, de nye Forædlingsprodukter*, et Grundlag det vel ikke skulde være vanskeligt at blive enige om. Det er jo kun, hvad enhver Opfinder, enhver Komponist eller Forfatter mener at have Krav paa, men selv om det kan synes ganske selvfølgeligt, kan der dog komme visse Vanskeligheder vedrørende Hævdelsen af denne Ret. Forholdene ligger noget anderledes end for tekniske Opfindelsers Vedkommende, hvor Fremstillingsretten gennem Patentudtagning kan begrænses til en enkelt Per-

son eller Virksomhed. Sorter og Stammer er levende Ting, der er under stadig Formering i Land- og Havebrug, hvorfor Fremstillings- og Salgsretten bliver vanskelig at begrænse.

Beskrivelse af Sorter og Stammer.

Medens vi vil betragte en principiel Anerkendelse af Forædlerens Ejendomsret til Sorter og Stammer som en Selvfølgelighed, maa erkendes, at der kan opstaa visse praktiske Vanskeligheder i Haandhævelse af Ejendomsretten. Den første Betingelse maa jo dog være, at man kan fastslaa, hvad det er, man har Ejendomsret til, og netop dette Punkt er vanskeligt. Medens man for en Maskine kan angive, at det er den eller den bestemte Ting, der er patenteret, er noget saadant langt fra altid muligt, naar det drejer sig om Planter. Man kan vel nok *beskrive* en Kartoffelsort tilstrækkeligt fyldestgørende, og for de selvbefrugtende Kulturplanters Vedkommende kan man ofte ved et indgaaende Studium finde frem til karakteristiske Kendetegn. Dette gælder f. Eks. for Bygsorter, medens man vil faa vanskeligt ved det for Sorter af Gul Lupin. Og for fremmedbefrugtende Arter ligger Forholdene vel endnu vanskeligere. Der kan siges visse bestemte Ting om de forskellige Stammer, men en eksakt Beskrivelse er ikke let. Man har søgt at gøre dette ved Angivelse af den procentiske Forekomst af en enkelt Type, f. Eks. Hyppigheden af Roer med rød Farve i Hjerteskuddet i hvide Fodersukkerroer og Sukkerroer. Denne Fremgangsmaade mister dog lidt af sin Sikkerhed, naar man betænker, at det fortsatte Forædlingsarbejde meget let kan forskyde Forholdet mellem de forskellige Genotyper.

Man kan saaledes næppe i Almindelighed naa til at fastslaa, at det er en Sort eller Stamme med den og den Beskrivelse, man har Ejendomsret til. Det vil imidlertid i mange Tilfælde være betydelig lettere at fastslaa *Forskelligheder* mellem Sorter og Stammer i morfologisk eller fysiologisk Henseende, naar man har dem dyrket Side om Side. Her vil man oftest være i Stand til at afgøre, om der er Tale om selvstændige Frembringelser, eller om man blot staar over for samme Plantemateriale under et nyt Navn, og det er jo egentlig det,

det drejer sig om. Selv om der gaas ud fra samme Udgangsmateriale, vil to Forædlere næppe naa til nøjagtigt samme Resultat, men der vil næsten altid være større eller mindre Forskelligheder til Stede, der godtgør, at der er Tale om selvstændige Ting. Kun hvor man kommer ud for det Tilfælde, at en Forædler paa Grundlag af et minimalt Arbejde med en ældre Sort eller Stamme udsender denne som en ny, vil man risikere, at det er umuligt at gøre Skel. I saadanne Tilfælde vil det da være rimeligt at afvise det nye Produkt som selvstændigt. Naturligvis kan der opstaa nogen Tvivl om, hvor meget der skal forlanges i Forskellighed for at anerkende et Forædlingsprodukt som noget nyt. Viljen til at se kan maaske være afgørende, men hvis den sammenlignende Dyrkning foretages under meget forskelligartede Vækstkaar og sker i Forbindelse med Udbyttebestemmelse, vil virkelige Forskelligheder dog sikkert altid afsløres. Det maa derfor antages, at en saadan Undersøgelse i Forbindelse med en Redegørelse for Udgangsmateriale og Forædlingsarbejdets Omfang i Almindelighed vil give et tilstrækkeligt godt Grundlag for Afgørelse af *Sorters og Stammers Selvstændighed*.

Formen for Beskyttelsen.

Forædlerens Ejendomsret til Sorter og Stammer kan saaledes næppe beskyttes gennem Patentudtagning, idet dette vil strande paa Kravet til fyldestgørende Beskrivelse. Den Vej, der synes mest fremkommelig, er en *Beskyttelse af Navnet paa Sorterne og Stammerne i Forbindelse med Krav om Selvstændighed af disse*. For at en Sort eller Stamme skal opnaa almindelig Udbredelse i Dyrkningen, maa den gennemgaa en forsøgsmæssig Afprøvning, der skal udpege den som tilstrækkelig værdifuld. Forædleren maa derfor indsende den under Navn til Forsøgsvirksomheden, der skal undersøge dens Dyrkningsværdi og Selvstændighed. Efter Opnaaelse af et gunstigt Resultat i begge Henseender har han Krav paa en Anerkendelse af Sorten eller Stammen, der foruden at give Vejledning for Landmændene i deres Sorts- og Stammevalg samtidig fastslaaer Forædlerens Ejendomsret.

Herefter har *kun Forædleren Ret til at bringe paagældende Sort eller Stamme i Handelen under dette Navn eller at overdrage denne Ret til andre, og ingen anden kan udsende og opnaa almindelig Udbredelse af samme Plantemateriale under et andet Navn.* Det sidste forhindres gennem Kravet om Selvstændighed for Opnaaelse af Anerkendelse. Det er en nærmere Uddybning af det første Punkt, der i det følgende skal forsøges.

Det er *Navnet*, der er Forædlerens Ejendom, og ingen andre har Lov at sælge under dette Navn, uden at Retten hertil er blevet ham overdraget. En Anerkendelse af Ejendomsretten er blot at slaa dette fast. Enten maa Ejeren selv sælge al Udsæd under dette Navn, eller andre kan købe denne Ret af ham. Det principielle Grundlag for Beskyttelsen maa ligge i den Regel, at *Retten til at forhandle Sorter og Stammer under Navn betinges af Køb af Originaludsæd hos Ejeren, og Mængden af den købte Originaludsæd maa staa i et rimeligt Forhold til det solgte Kvantum Handelsrø eller -Korn.*

Forholdene i Danmark.

Muligheden for Overholdelse af denne Regel ligger noget forskelligt for Frø og Korn, en naturlig Følge af at alle Landmænd dyrker Korn, der kan bruges til Udsæd, og Handelen Mand og Mand imellem ligger vist uden for Rammerne af de almindelige Regler. Princippet maa indskrænkes til at gælde Firmaernes kontrollerede Saasædshandel.

Hvorledes ligger nu Forholdene for *Danmarks* Vedkommende? En Sorts eller Stammes almindelige Udbredelse her i Landet vil i Reglen være betinget af dens Afprøvning enten i Landbo- og Husmandsforeningernes Forsøg eller paa Statens Forsøgsstationer. For de førstes Vedkommende forlanges ikke nogen særlig Dokumentation af Selvstændigheden, medens man for Optagelse i Statens Forsøg kræver en saadan enten i Form af Resultater fra et gennemført Forædlingsarbejde eller gennem Paavisning af, at man har været i Besiddelse af den paagældende Sort eller Stamme et vist Aaremaal. I begge Tilfælde udsendes Meddelelse om Forsøgenes Resultater i den respektive Forsøgsvirksomheds Publikationer. Den Tanke har

været fremsat, bl. a. af det neden for omtalte Sædekornsudvalg, at der skulde oprettes et *Sorts- og Stammeregister*, hvori de i Forsøgsvirksomheden anerkendte Sorter og Stammer kunde optages, naar de har vist sig at være selvstændige Frembringelser. Det vilde være en ganske naturlig Afslutning paa Afprøvningen, og det maa stærkt anbefales, at Tanken snarest føres ud i Livet! For Forædleren vilde det betyde en Beskyttelse og vilde iøvrigt medføre en praktisk Samling af mere eller mindre spredte Forsøgsresultater, lette Tilgængeligheden af disse og give en klar Oversigt over hele Sorts- og Stamme-spørgsmaalet.

I Opfattelsen af Ejendomsretten til Sorter og Stammer her i Landet er der sket nogen Ændring i Løbet af de senere Aar. Gaar man blot en Snes Aar tilbage, var der ikke meget Grundlag for nogen Hævdelse af denne Ret. Det var ikke ualmindeligt, at man fortsatte Avlen paa een Gang erhvervet Frø og altsaa betragtede Stammen som sin egen Ejendom. Under saadanne Forhold var det ikke let for en Forædler at opnaa noget betydeligt økonomisk Udbytte ved Salg af sine Frembringelser. Siden dengang er der sket nogen Ændring i Opfattelsen. En Milepæl i Udviklingen finder vi med den saakaldte „Øtoftesag“ i 1934, hvor man enedes om visse Retningslinier for Handel med Stamfrø og Fremavl paa dette vedrørende nogle nærmere betegnede Stammer af Kløver og Græsser. Det vigtigste i Overenskomsten var vel nok, at Frøfirmaerne forpligtede sig til kun at udlægge Stamfrø til Frøavl, naar dette var leveret direkte fra Ejeren eller avlet efter Stamfrø leveret direkte fra Ejeren. Paa den anden Side forpligtede man sig til at levere Stamfrø til dem, der ønskede at købe. Senere er Reglerne nærmere udformet i 368. Meddelelse fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plante-kultur, hvor det understreges, at Stammeejernes Ejendomsret til de anerkendte Stammer af Kløver, Græsser, Rodfrugter og Køkkenurter sikres derved, at Brugsfrø kun kan sælges under Stammenavn og det tildelte Romertal og Bogstav, naar det er avlet paa Stamfrø, der direkte eller indirekte (som fremavlet Stamfrø) er leveret af Stammeejeren. Derimod er det ikke tilladt at anvende Stammenavn, Romertal og Bogstav paa Frø, der er avlet paa Brugsfrø.

I samme Meddelelse er fremhævet, at Afprøvningen i Stammeforsøgene og Tildelingen af Romertal og Bogstav til anerkendte Stammer forpligter Stammeejerne til at lade Stammen faa almindelig Udbredelse ved Salg af Stamfrø til Frøfirmaer, der normalt driver Frøavl og Frøsalg. Dette er i Virkeligheden en vis Indskrænkning i Ejendomsretten, vel indført af Hensyn til Almenvellet og til Hindring af spildt Arbejde paa Ting, der aldrig kommer til Nytte. Det virker dog nærmest som en Beskyttelse for Frøfirmaer, der ikke selv frembringer Stammer.

Den første Bestemmelse i 368. Meddelelse er en Anerkendelse af ovennævnte Princip om, at Retten til at forhandle Stammer under Navn betinges af Køb af Originaludsæd hos Ejeren. Det er ikke nok at købe *noget* Stamfrø hos Forædleren, men *alt* det avlede Brugsfrø skal stamme fra Stamfrøet, og ved Køb af Brugsfrøpartier — ogsaa Friavlspartier — maa man sikre sig, at Stamfrøet er leveret af Forædleren! Spørgsmaalet bliver da for Forædleren at faa Bestemmelsen overholdt. En fuldstændig *Kontrol* med denne kvantitative Side af Sagen er der i Øjeblikket næppe Mulighed for at gennemføre. En saadan maatte forudsætte Dokumentation af Oprindelsen til hvert enkelt Frøparti og vilde sikkert blive ret omstændelig, omend mulig. Der maa derfor i denne Henseende i høj Grad bygges paa *Tillid* mellem Parterne.

For *Kornets* Vedkommende har man søgt at tilvejebringe ordnede Forhold i Sædekornshandelen ved Nedsættelsen af et Sædekornsudvalg, der fornylig har afgivet en Betænkning, hvor man bl. a. har angivet visse Retningslinier for Fremavl. Der fastsættes visse Betegnelser for Fremavlens forskellige Led: Elitesæd, Originalsæd, Stamsæd og Fremavlskorn. Det pointeres, at saavel Originalsæd som Stamsæd godt kan avles i flere Generationer som saadan og saaledes være fjernet ret langt fra foregaaende Led. Dette vil medføre, at Stamsæd godt kan være nærmere Elitesæd end Originalsæden er.

Det fastslaas, at Fremstillingen af Elitesæd bør paahvile og være forbeholdt Forædleren, samt at denne eller hans Salgsorganisation bør have Pligt til at stille Materiale til Raadighed for Fremavl. Dette er, hvad der foreligger som Grundlag for

Beskyttelse af Forædleren. Dette, at Fremstillingen af Elitesæd er forbeholdt Forædleren, skulde medføre, at Sædekornsforretningerne maa tilbage til Forædleren efter Udgangsmateriale. Man kan dog fremavle Materialet, saalænge det holdes i Orden som Originalsæd og Stamsæd, og man behøver ikke at søge tilbage til Elitesæd, før Avlen er blevet saa forurennet, at den ikke mere kan bruges og ikke opfylder de Krav, der stilles.

Der eksisterer altsaa egentlig ingen Beskyttelse af Forædleren, naar det drejer sig om Korn, ikke noget, der kan taale Sammenligning med Forholdene for Markfrø, men det overlades enhver selv at sikre sig gennem sin Salgskontrakt — og prøve paa, om han kan udøve Kontrol med Overholdelsen.

For den ukontrollerede Handel med Kornsorter gives ingen Mulighed for at skaffe Forædleren en økonomisk Andel, og selv for den kontrollerede Saasædshandel ligger det altsaa vanskeligt. I „Regler for Statsfrøkontrollens Sædekornskontrol“, vedtaget 1948, forlanges nok Dokumentation af Oprindelsen for de Partier, der skal benyttes til Fremavl, men det ses af ovenstaaende, at Materialet kan være saa langt fra Udgangsmaterialet, at det bliver vanskeligt for Forædleren at faa sin Andel.

Den almindelige Opfattelse er nok den, at der ikke er saglig Begrundelse for at begrænse Antallet af Generationer for Selvbefrugternes Vedkommende. Den sidst udsendte Beretning om Bygforsøg fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur (407. Beretning) synes dog at vise, at der kan være Tale om en Fordel ved at bruge Udsæd, der ikke er for langt fra Elitesæden, idet det baade for Majabyg og Keniabyg vises, at nyt Udvalg giver lidt større Kærneudbytte end det ældre Materiale. Det er et Spørgsmaal, om man ikke skulde tage hele dette Problem op til fornyet Overvejelse og forlange nærmere præciseret, hvorledes Fremavlens skal foregaa.

Forening til Varetagelse af Forædlerens Interesser.

Der er fornylig dannet en *Forening af danske Sorts- og Stammeejere* bl. a. med det Formaal at virke for, at Sorts- og Stammejerrettighederne anerkendes og beskyttes, saaledes at der kan opnaas et passende Udbytte af Forædlingsarbejdet

som Grundlag for dets Fortsættelse. Det er ganske naturligt, at Sorts- og Stammeejerne søger at samarbejde paa denne Maade i Varetagelsen af deres fælles Interesser — paa ganske samme Maade som Frøhandlerne har dannet en Sammenslutning. Det er dog ikke Foreningens Agt at forsøge at skabe et Modsætningsforhold overfor Frø- og Saasædshandelen. Man er helt ud klar over, at Varetagelsen af Forædlerens Interesser altid maa ske paa en saadan Maade, at der opnaas størst mulig Smidighed i Samarbejdet med Handelsvirksomhederne, der jo er nødvendige Led i Udbredelsen af de bedste Sorter og Stammer. Man ønsker ikke at lægge Handelen Hindringer i Vejen, men man ønsker paa Grundlag af en almindelig Anerkendelse af Forædlernes Ejendomsret til deres Forædlingsprodukter at faa godt og gnidningsløst Samarbejde til alle Sider, saavel til Frø- og Saasædshandelen som til Myndigheder, Forsøgsvæsen, Frøkontrol og andre Virksomheder, hvor Berøringspunkter findes.

At virke for Oprettelse af et Sorts- og Stammeregister er ogsaa en Opgave for denne Forening; ligeledes at optræde som Mellemed mellem Forsøgsvæsenet og Forædlerne i alle Spørgsmaal vedrørende Afprøvningen og Anerkendelsen af de nye Sorter og Stammer, i det hele taget at blive hørt, hver Gang der er Tale om Problemer, der har Tilknytning til og Interesse for Planteforædleren. Der er i denne Sag Opgaver nok, der burde kunne samle *alle* danske Planteforædlere.

Ogsaa at virke for *rimelige Forhold for Udveksling af Sorter og Stammer med Udlandet* hører blandt Foreningens Formaal. Kan der være Mangler i Erkendelsen af Ejendomsretten til Sorter og Stammer inden for Landet, er disse Mangler ofte endnu mere fremtrædende, naar det drejer sig om Handel Landene imellem, og Maalet maa være at skabe ordnede Forhold paa begge Omraader.

International Sammenslutning af Planteforædlere.

For at finde den bedste Løsning for den internationale Omsetning af Sorter og Stammer har man dannet en *international Forening af Planteforædlere*, hvis Navn er *Assinsel*, udledt af

Foreningens fulde Navn, der paa Fransk er: Association Internationale des Sélectionneurs Professionnels pour la Protection des Obtentions Végétales.

Denne Forening, der blev dannet paa fransk, belgisk og hollandsk Initiativ umiddelbart før Krigen, har stadig været under Udvidelse, og omfatter nu elleve Nationer foruden seks til otte Nationer, der arbejder paa Tilslutning. Foreningens Formaal er at varetage Forædlerens Interesser ved international Omsætning af Sorter og Stammer, hvorimod man til fulde vil overlade til de enkelte Lande at ordne deres egne Forhold. Her maa det blive Landets egne Forædlere, der skal tage Sagen i deres Haand. Maalet er at danne en Sammenslutning af alle Landets Forædlere, der er enige om at værdsætte hinanden og beskytte Faget, saaledes at enhver faar, hvad der tilkommer ham for hans Arbejde. Man ønsker paa ingen Maa-de at vanskeliggøre Omsætningen, kun at organisere den paa den bedst mulige Maade. Man fastholder ved Omsætning Landene imellem Princippet om Gensidighed.

Arbejdet i *Assinsel* har især drejet sig om to Ting. Dels en effektiv Beskyttelse af Navnet paa Sorter og Stammer, hvor man som en nødvendig Forudsætning anser Oprettelsen af Sorts- og Stammeregister i de enkelte Lande. Disse Register vil blive samarbejdet i et internationalt Sorts- og Stammeregister, der skal hjælpe til Orientering i hele Sorts- og Stamme-spørgsmaalet og virke til en mere rationel Navngivning, saaledes at samme Navn ikke kommer til at gaa for ofte igen.

Det andet Omraade, hvor *Assinsel* har sat et Arbejde ind, er Grundlaget for Betalingen til Forædlerne. Her gaar man helt ind for den Tanke, at Betalingen for Sorterne og Stammerne ved Handel Landene imellem skal ske i Form af Licensafgifter hvilende paa Fremavlen eller Salget. Paa den Maade vil Forædlerne faa et økonomisk Udbytte, der staar i Forhold til Anvendelsen af hans Sort eller Stamme i de forskellige Lande. I den Henseende er denne Betalingsform mere retfærdig end Betaling for Stamfrøet, idet man ikke har nogen Sikkerhed for, at der virkelig er Sammenhæng mellem Mængden af Stamfrø og Udbredelsen. Men der maa bygges paa en ret indgaende

Kontrol med Omsætningen i de enkelte Lande, og fra Assinsels Side forudsætter man ogsaa en saadan Kontrol gennemført, saa der kan ydes udenlandske Sorts- og Stammejerere en betryggende Garanti.

Et af de Lande, hvor dette Spørgsmaal er sat mest i System, er Holland, hvor en Forædler fra et hvilket som helst Land har været i Stand til at erholde en saadan Afgift, der staar i Forhold til Dyrkningen af hans Sort eller Stamme. Der føres Kontrol med Omsætningen af disse inden for Landet, og samtidig opkræves Afgiften, der tilgaar Forædleren, uden at denne selv behøver at gøre noget herfor. Men man ønsker fra hollandsk Side ikke at fortsætte hermed til Lande, der ikke kan garantere en vis Modydelse, ligesom man i det hele taget stiller sig uvillig til at overlade de nye Forædlingsprodukter til saadanne Lande, der jo i saa Fald vilde kunne konkurrere med Holland paa et tredie Lands Marked, uden at den retmæssige Ejer har kunnet faa sin Betaling.

Spørgsmaalet kan derfor — *paatvunget udefra* — faa Interesse for dansk Land- og Havebrug og for dansk Frø- og Saa-sædshandel, og det maa indrømmes, at der er god Rimelighed i Kravet om en vis Gensidighed. Danske Forædlere kan i andre Lande hente betydelige Beløb hjem i Form af Licensafgifter, uden at andre Landes Forædlere kan opnaa noget tilsvarende her i Landet. Foreningen af danske Sorts- og Stammeejere kan derfor ikke se helt bort fra denne Sag, selv om det ligger uden for dens Rammer at beskæftige sig med hvilken Betalingsform, der træffes Aftaler om mellem Parterne, ligesom det egentlig ikke hører naturligt hjemme under dens Virkefelt at udøve Kontrolvirksomhed.

Foreningens Formaal er som nævnt at søge fremmet Anerkendelsen af Ejendomsretten til Sorter og Stammer, og dette gælder for saavel indenlandske som for udenlandske Forædlere. Man maa derfor søge at skabe Forhold, hvorved Sorts- og Stammeejere fra andre Lande kan føle sig trygge og reelt behandlede ved Salg af deres Produkter her i Landet, og møder man fra disses Side med bestemte Ønsker paa Basis af Gensidighed, vil det være rigtigt at tage op til Overvejelse, hvorvidt